

pošiljajo do 1. aprila 1883. leta, predmeti pa naj se naprej naznanjajo, da se primerni in važni ne izpustijo, eden pa ne razpravlja po dvakrat. Spomenik pokloni Matica o praznovanju šeststoletnice v Ljubljani Njegovemu cesarskemu in kraljevskemu Veličanstvu Francu Jožefu I., ki so Slovensko Matico z najvišim sklepom 4. februarja 1864. leta blagovolili potrditi, 27. marca 1871. leta njeno delovanje pohvalili in njej z lastnoročnim pismom, podpisanim na Dunaji 31. marca 1871. l., na njen namen iz svoje osebne blagajnice milostivo darovali 500 gold.

2. **Književna zgodovina štajerskih Slovencev** prof. J. Macuna, ki z mično in jedrnato besedo uči, kaj so na pr. Volkmer, Šmigoc, Krempelj, Dajnko, Vraz, Murko, Caf, Miklošič, Muršec, Prelog, Trstenjak, Slomšek in mnogi drugi pisatelji štajerskih Slovencev od najstarejših časov do zdanjega storili za književnost in omiko svojega naroda.

3. **Lovčevi zapiski J. S. Turgenjeva** v prevodu Fr. Jož. Remca. V zapiskih gledamo življenje ruskih grajščakov in kmetov. Delovanje Lovčevih zapiskov na vse stane, posebno na plemeniti in vladajoči, bilo je velikansko. Sam pokojni car — osloboditelj Aleksander Nikolajevič II. — rekel je, da so Turgenjevji Lovčevi zapiski mnogo delovali nanj in pripomogli, da je z ukazom 9. februarja 1861. leta kmete oslobodil.

4. **Letopis za 1882. leto** z izvirnimi učnimi in zabavnimi spisi, na pr.: Življenje in dela dr. Fr. viteza Miklošiča, s podobo; Slēdi slovenskega prava; Kranjske gore, i. d. Poročilo kaže delovanje Slovenske Matice, imenik pa imena častitih njenih udov, ki ustanovnino ali letnino za 1882. leto o pravem času naprej plačajo in imenovane knjige dobijo.

Alma mater slovenica, kateri je namen, slovenskemu narodu pripomoči do prave omike s tem, da primerne knjige v slovenskem jeziku na svetlo daje ali vsaj podpira, da se izdadé, izroči svojemu narodu za 1882. leto štiri nove spomenike slovenske književnosti. Naj bi potovali po vseh krajih lepe slovenske dežele in ogrevali narodu srce za milostivnega cesarja, za mило domovino in sladko materino besedo!

Slovenska Matica vabi zato vse častite Slovence in Slovenke, vsa slavna narodna društva, vse častite prijatelje in prijateljice slovenskega naroda, ki še nēso udi, da bi stopili v njeno društvo, vse dozdanje blagodušne podpornike pa prosi, da bi njej po prečastitih gospodih poverjenikih izročili, če še nēso, kolikor so obljubili ustanovnine ali letnine za 1882. leto.

Ustanovnik plača 50 gold a. v. ustanovnine, kedar pristopi, ali v petih letih po 10 gold. vsako leto naprej. Knjižnice in društva plačajo po 100 gold. ustanovnine precej ali v petih letih po 20 gld. vsako leto naprej.

Letnik plača, kedar pristopi in potem vsako leto naprej dva gold. letnine.

Poverjenik je ustanovnik ali letnik in oskrbuje v svojem kraju tudi Matičina opravila.

Matičin kapital, ki je nedotakljiv, so:

- a) ustanovnina;
- b) darila, dedovine in volila (legati) nad 30 gld.

Letni troški se plačujejo:

- a) iz obresti Matičinega kapitala;
- b) iz letnine;
- c) iz daril in dedovin pod 30 gold.;
- č) iz dohodkov od razprodanih Matičinih knjig.

Vsak ud ima pravico:

- a) podajati društvu nasvete po odboru;
- b) priti na veliki zbor, udeleževati se v njem razgovorov, glasovati in voliti odbornike, pa tudi sam biti izvoljen;
- c) prejeti vsako leto poročilo o tem, kaj je storilo

društvo, kako je gospodarilo z denarji, in dobiti tudi imenik vseh udov.

Vsak častni ud in vsak ustanovnik praviloma dobiva po en iztisek vsake knjige, kolikor jih društvo dá na svetlo. — Letniki pa dobivajo po odborovem sklepu na leto vsaj po toliko takih ob Matičinih troških natisnenih knjig, da bodo te knjige po prodalni ceni vredne vsaj polovico toliko, kolikor so po tej ceni vredne vse knjige, kar jih društvo dá tisto leto na svetlo. Letnikom, ki stopijo med ustanovnike, daruje Matica po en iztis vsake knjige, kolikor jih še ima na razpolaganje. Troške za pošiljanje knjig plača vsak sam.

Dokler ud odboru pismeno ne naznani svoje volje, da iz društva stopi, ostane ud in dolžen je ustanovnino ali letnino plačevati. Ustanovnik in letnik, ki ne plača ustanovnine ali letnine, izgubi pravice Matičinega uda, in, če je poverjenik, tudi pravice Matičinega poverjenika.

Slovenska Matica šteje najimenitnejše sinove slovenskega naroda med svojimi udi, pa tudi blagodušni Hrvati, Čehi, Poljaki in Nemci podpirajo njen blagi namen. Zgodovina Slovenske Matice brani imena slavnih Mecenov slovenske književnosti, prihodnjim rodom za vzgled, njihovemu rodu in narodu na čast in neminljivi spomin. Dr. Lovro Toman, njen prvi predsednik, poklonil njej je 10.000 gold.

in ploščo za krasne diplome, ktere Matica daje tistim, ki jih želé.

Profesor Matija Debeljak	8.243	„
Slavna Ljubljanska hranilnica	3.000	„
Svetli djakovski škof Jožef Jurij Strossmayer	1.000	„
Dekan Jožef Rozman v Konjicah	1.000	„
Fidelis Terpinec	500	„
Anton baron Zois	500	„
Peter Kosler 707 zemljevidov slovenske de-		
žele in 470 imenikov, vrednih nad	700	„

Bonos viros Musa vetat mori.

Izginila je Greciji slava,

Al' živé nam še umotvori.

Plava še „labod venuzijski“

V časa jezeru.

Književno delovanje Slovenske Matice bilo je počeščeno: 1. na izložbi prve občne hrvatske učiteljske skupštine v Zagrebu 1871. leta s „priznanico“, 2. na splošni dunajski svetovni razstavi 1873. leta s „pohvalnim pismom“. Vseučilišča, akademije, Matice in druga društva znanosti in umetnosti zamenjavajo svoje knjige za Matičine.

Slovensko književnost sta ustanovila slovenska apostola svsv. Ciril in Metod 863. leta, njima na večni spomin ustanovili so blagi rodoljubi o praznovanju tisočletnice 1863. leta Slovensko Matico za povzdigo slovenske književnosti:

Dovršujmo nam od zgoraj dano naročilo,

Da ne bo nam solnce za gorami zatono,

Da sijalo vedno lepše bo pred naša vrata;

Hej, rojaki! kvišku, da nam pride doba zlata!

Fr. Orešec,
poverjenik, bibliotekar in tajnik
Slovenske Matice.

Slovstvene stvari.

Nekoliko blagovoljnih besed o tem in ónem.

Vsi želimo slovenščino vvesti v javno življenje; k temu je potrebno, da se naučni ali tehnični izrazi za vse predele javnega življenja ustanovijo in da ustrezajoč vsak svojemu pojmu postanejo tako rekoč svojina mislečega naroda; sicer se je bati velikih zmešnjav. Ali

ustanovititi se taki izrazi nikakor ne morejo, ako bode vsak, kdor o kaki tvarini piše, smatraje sebe za početek vse zgodovine, pisal po svoje ter preziral, kar so drugi pred njim mislili, in morebiti pravo pogodili, — dočim jaz mislim, da bi bilo vsakemu uže rabljenih izrazov držati se, če količkaj ustrezajo, in popravljati jih samo tam, kjer bi bili očitno poprave potrebni. V tem oziru je tudi v dotekajočem letu bilo slišati nekoliko glasov, med drugimi o pravni terminologiji. Čitalo se je na pr., da je nekdo tako terminologijo uže dodelal in da samo založnika išče; ali pristavljeno ni bilo, če je dotični pisatelj prav celino oral, ali če se opira na dozdanjo terminologijo, kakor je v juridično-političnem terminologičnem slovarji osnovana, v občnem grajanskem ali državljanskem zakoniku (1853) dopolnjena, in kakor se potem v prevodih državnega zakonika (Reichsgesetzblatt) leto za letom popravlja in dalje razvija.

Bodi mi tu dopuščeno vplesti iskreno potožbo, da se Slovenci res premalo menijo za slovenski državni zakonik, da je zaseben naročnik tega oglasnika državnih zakonov bela vrana, kar na pr. pri Čehih ni tako in bi tudi pri nas ne smelo biti, če res mislimo slovenskemu jeziku priboriti vsestrano uporabo. Zlasti slovenskih listov uredništva imel bi slovenski zakonik vendar nekoliko zanimati.

Ali vrnimo se k pravni terminologiji. Nekdo svetuje držati se bolj latinskih izrazov. Pravnikom bi se brez dvojbe nekoliko s tem ustreglo in pomot bi se bilo manj bati, no tako daleč ne bi se smelo iti, da bi se dobra slovenska beseda zavrgla in namesto nje vzela latinska popačena ali v taki obliki, kakoršna se slovenskim jezikom ne prilega.

Jaz sem na priliko za Pränotation — ne vedoč boljšega — v juridično-pol. terminologiji zapisal „predznamba“, a gosp. Levstiku ta izraz ni bil po misli, ter ga je v prevodu zemljišno-književnega reda zamenil z besedo: „probeležba“, katera je brez ugovora pravilno ukrojena in tudi slovanske korenine. Vendar se marsikdo spotikuje nad njo, ker je premalo znana. Ako bi se torej pisalo: prenotacija namesto: probeležba, in anotacija namesto: zabeležba, — ne bilo bi kaj reči.

Ali če čitam v novinah „justični“ minister, dočim so Srbi in Hrvatje za „Justiz“, „Rechtspflege“ uže toliko let rabili in še rabijo „pravosudje“ (pravosodje), dočim je ta izraz vzprijet v jurid. polit. terminologijo in v slovenske zakonike, pač je difficile satyram non scribere!

Pridevnik justični predpolaga samostavnik justica; ali v taki obliki Slovani latinskih besed ne jemljó, nego moralo bi se reči: justicija, kakor se piše: korupcija (ne: korupca), resolucija, konferencija (ne: konferenca), inteligencija, evidencija itd., takisto tudi: konkurencija in nikakor ne konkurenca. Lahom sosedni Slovenci res pravijo na pr.: danes imamo udienco (dan, razpravo pred sodnikom), ali ti ne morejo biti merodavni. Tudi namesto „finance“ bilo bi pravilneje pisati: financije, kakor pišejo Hrvatje.

Res je sicer, da Čehom končni a rad oslabeva, tudi v latinskih besedah, na pr. vizitace. Vendar vsi drugi, posebnó nam bližji Slovani takih oblik ne odobravajo. Če kdo poreče, da taki samostavniki po tem ne dajo pripravnega adjektiva, lahko mu se odgovorí, da si spreten pisatelj zna tudi brez njega pomoči. Namesto „prezenčna služba“ (Präsenzdienst) na pr. bolje je pisati: prezentna služba, prezentno služiti. Da je namesto: „to je konkurenčni sad“ bolje reči: „to je sad ali plod konkurencije“, kdo ne bi pritrdil?

Za confisciren, mit Beschlag belegen ima državni

zakonik (prvič 1873 v kazensko-pravdnem redu po navetu g. prof. Stritarja) zaseči, zasezati, dober izraz, ki je po godi temu in onemu; ali nekateri uredniki slovenskih novin se ga vendar ogibljejo ter pišejo rajši: zapleniti, ugrabiti. Nihilistično nadahnujen človek, kateremu se država sama prikazuje v podobi nepotrebne institucije, posegal bi brez dvojbe strastno po ta izraza; a kako more, kdor podslombo vse človeške družbe, pravni red razumè, izvrševanje uradne oblasti poimenovati plen. grabež, to mi je nedoumno.

Aichamt, A chungswesen imenuje državni zakonik: meroizkusni urad, meroizkustvo; slovečemu pisatelju nasproti izvidelo se je zapisati: merosodni urad. Jaz bi vendar rekel, da sojenje bodi funkcija edino in izključno prihranjena sodiščem, katera res včasih tudi o meri in uteži sodijo. Kdor bi se hotel pošaliti, obrnil bi sestavini ter rekel raji: sodomeren urad, ker sode meri. Utegnilo bi se bolje reči: mero-pazen, merodržan ali tako nekako; vendar — čemu, ko bi se lahko izhajalo s prvič omenjenim: meroizkusen ali meroskusen?

Pri krojenji novih besed treba je vsestranskega ozira in razgleda. Tako na pr. državni zakonik Erwerbsteuer imenuje: pridobnina (od: pridoba, gledé oblike primerjaj: pozaba). Če se kdo te oblike plaši ter zapiše, recimo: dobitkovina, kakor res nahajam v neki knjigi zapisano, smem pač reči: incidit in Scyllam — kajti dobitkovina izvaja se iz dobitek, kar pomeni: Gewinnst, torej je dobitkovina Gewinnststeuer, davek od dobitkov, katerega v Avstriji res imamo ter iznaša 20 odstotkov. Jaz vsaj za Gewinnst ne bi vedel najti druge besede, nego dobitek, da bode razloček od dobička (Gewinn).

V jurid. polit. terminologiji l. 1853. stoji hrvatski: tečevnina (kar ni za nas), zaslužnina (kar meri na službo, torej tudi ne veljá) in pa obrtnina, kar utegne biti najbolje; ali takrat se je slovenskim udom terminologične komisije ta izraz zdel premalo znan.

Poštarnstvo ima tudi svoje izraze, ki naj bi se soglasno vzprijeli, kakor so se res nekateri, na pr. poštna nakaznica, poštno povzetje itd.

Jaz bi po delu, ki ga pošta vrši in ne stranka, Aufgabepost imenoval: prejemna pošta, Abgabepost: oddajna pošta; Aufgabeschein: poštno-prejemni list, Abgabeschein: poštno-oddajni list; a kdo drug — ker v narodu ni slišati nego samo pošta — rabil bi morebiti ta imena vprav narobe ali obratno — in nedocräumenje bilo bi neizbežno.

Takisto je z vojaštvom, ki je nevojaku nov, neznan svet. Čehom je stotnik Čensky napisal primeren slovarček; tudi naš vojaški pisatelj gosp. stotnik Komel pl. Sočebnan bi si svoje zasluge za slovensko slovstvo lepo pomnožil, ko bi — pomenivši se z večim stilistom — tako obširnejšo zbirko vojaških izrazov na svetlo dal.

Za Heer bi jaz, če opustimo besedo „armada“, svetoval po Gutschmannu pisati: vojstvo, nekaj za to, ker vojska prostemu Slovencu v resnici pomeni samo Krieg ter on ne razumè ni kaj je rat ni kaj vojna, nekaj pa tudi za to, ker se nekako — vsaj po spolu — vjemlje s česko, poljsko-rusinsko in rusko besedo: vojsko (gen. vojska).

Za Stand v vojaškem zmislu bilo bi držati se Komelovega izraza: stalež (hrv. stališ). Stellung je vrli g. Luka Svetec, ki je — tedaj državni poslanec — imel to ljubav vojno postavo posloveniti, imenoval: stava; Hrvatje pravijo raji: stavnja, a pišejo vendar: stavna godina (Stellungsjahr) in Poljaki z Rusini imajo stavienie.

Za Urlaub sem jaz in tudi Komel po zmislu in po Hrvatih pisal: dopust, kakor imajo tudi Čehi: dovo-

lena (ital. permesso); za Urlauber dopustnik, na dopustu bivajoč vojak, a ne: dopuščenec, kar bi ne bilo prav logično; nasproti za Entlassung, odpust, kakor ima tudi g. Trdina v „Ljublj. Zvonu“ (str. 735) „dobiti odpustnico“ v tem zmislu. Drugi pa so za Urlaub vzeli: odpust ter si pri besedi entlassen pomagajo z glagolom: izpustiti (kakor bi rekel: iz kake luknje), kar se meni zdi manj primerno. Vendar glavna napačnost v tem je ta, da ne pridemo nikoli do edinosti, ako bode vsak svojo gnal. (Dalje prih.)

Slovensko slovstvo.

Jezičnik XX. I. („Novice“ pa dr. Janez Bleiweis.) Če so „Novice“ vselej z veseljem pozdravljale prejšnje letnike, dolžujejo letos še prav posebno hvaležnost ne-utrudljivemu pisatelju za XX. letnik, ki ga spredej kinča lepa podoba iz Blaznikove kamnopolisne „Oče dr. Janez Bleiweis o sedemdesetletnici svoji dne 19. novembra 1878“. Posvečen je velečestitemu veleučnemu gospodu Franju vitezu Miklošiču oziroma njegovega prihodnjega 70. godu. — Pregledovaje ta letnik se res moramo čuditi pisateljevi pridnosti in natančnosti, s katero nam je po raznih letnikih od l. 1843. do 1881. vestno narisal velikansko delovanje pokojnega viteza — najprej bolj v kmetijskem in obrtnijskem, potem v političnem, narodnem in slovstvenem oziru. V poslednjem oziru so ocenjene in v pregledu našete tudi vse knjige, ki jih je vitez Trsteniški posebej spisal. Letošnji „Jezičnik“ ima več v sebi mimo prejšnjih in je v večji obliki. Stane 70 krajc. v katoliški bukvarni, po pošti pa 75 krajc.

Obrtnijske zadeve.

Govor poslanca kneza Liechtensteina

pri splošnem razgovoru o novi obrtnijski postavi v državnem zboru 9. decembra.

Gospoda moja! Govoril bom le ob kratkem, kakor gre sploh človeku, ki ni strokovnjak o tukaj obravnavani zadevi in tudi ni bil ud onega odseka, ki je izdelal popravo obrtnijske postave. Čisto molčati pa ni sem maral — uže zato ne, ker me žene srce, zahvaliti se možakom, ki so proti zvijaštvu in staremu kopitu vkljub raznim zavlekam in grehom veliko delo slednjič vendar dognali do konca ter obrtnijsko postavo podali zbornici. Popolnem molčati hotel tudi zato nisem, ker bi jaz in moji ožji somišljeni, poverjeniki konservativnega nemškega kmetijskega stanu, radi pokazali svoje dejansko sočutje do osode manjšega obrtnika, ki je bil gotovo sotrpin kmeta, — ker bi radi pokazali svoje odkritosrčno veselje s tem, da nam je bilo dano, podati mu rešilno roko in to njemu, s katerim so o liberalni dobi ravnali še slabše ko s kmetom in ki je v tej zbornici dozdej imel samo enega zastopnika njegovega blagra.

Tudi zato slednjič nisem maral čisto molčati, ker sem hotel kar naravnost pokazati svoje veselje o tem, da konservativci zdaj nastopijo pravo pot, po kateri bodo, kakor se kaže, prišli do pravega cilja. Kajti, gospóda, dokler je bil boj, ki ga imamo konservativci in liberalci med sabo, omejen le na polje verskega mišljenja, in čisto političnih načel, — pač nismo smeli upati, da bi bil temu boju konec. Na tem polji je po mojem prepričanji boj res nerazsodljiv, brezno, ki nas loči družega od družega, tako široko, da še celó naše najboljše puške ne nesó tako daleč, da bi drug družega

hudó ranil, in se tako utaboreni za svojim prepričanjem držimo v vedni in gotovo tudi utrudljivi bojni pripravi.

Toda na gospodarskem, na družbinskem polji, gospóda, ako oboji splezamo raz visočino svojih misli v naravno polje obrtnijskega in delavnega življenja našega ljudstva, bi — mislim jaz — mi konservativci utegnili čisto naglo prisiliti razsodbo, doživeti ter vživati sad svoje zmage. To namreč je kraj, na katerem so nasprotniki naši v kolikor se dá najslabših taboriščih, ker so se po krivih naukih pokazali slabi nasledki. Ako tukaj potisnemo sovražnika nazaj, umaknil se bo ob vsi rajdi. To je plajšč; če pade ta, pade za njim tudi vojvoda.

Zdaj, gospóda, dovolite, da v kratkih besedah izrazim svoje premislke in svoje želje o tu nam predloženi obrtnijski postavi.

Postava ta je po svojih glavnih točkah res prav odločen in vesel napredek. Da se obrtnije delé na trojno stran, je pač primerno sedanjim razmeram. Zavezana družba in dokaz o zmožnosti za delo — to niso le neizogibljivi pogoji za ohranitev in okrepčanje rokodelstva, marveč so tudi uže davno glasno izražene želje njegove. Prav živahno pozdravljam pripoznanje, katero so našla socijalno-konservativna načela v načrtu postav. Toda, gospóda, v nadrobnejem je odbor manšestersko pisane svoje manjšine liberalno-birokratičnim nazorom nekaterih vladnih organov prav daleč segajoča dovoljenja dal, zoper katera imam jaz velike pomislke. S tem odseku čisto nič ne očitam; ravnal je s hvale vrednim namenom, da bi dolgo zadržani vspeh, če tudi skrčen, zagotovil si, in jaz odkritosrčno rečem uže danes, da bom celó za nepremenjeni načrt slednjič glasoval, če bom videl, da bi po kakoršnih koli preuredbah utegnili propasti obrtnijska postava.

Ali, gospóda, kar se je v načrtu privolilo liberalizmu — da rabim občeno-navaden izraz — je deloma tako obširno, da bi naše pridobitve utegnile postati prav res le mrtve črke. Zadnji odstavek §. 1., ki veli, da minister po ukazih določuje, kake obrtnije imajo veljati za rokodelske, je na vsak način nevaren. Kajti dandanes so ministerstva trhljena in prav lahko propadljiva in še najboljša med njimi so le treseče se veselje. Liberalno ministerstvo, o tem sem prepričan, bi prav odločnemu nagnjenju svoje stranke brž po tem zadnjem odstavku po poti ukazov največ pridobitev, kar jih je rokodelski stan dosegel, zopet podrlo. Se ve, gospóda, bi se kaj tacega ne zgodilo tikoma pred splošnimi volitvami, pač pa brž potem, ko se nevolje ljudstva ni več treba bati.

Zadnji ta odstavek §. 1 bi po mojih mislih moral kar odpasti. Pač pa je potrebno, da se v §. 24. po imenih navedejo vsa rokodelska obrtnijstva ravno tako, kakor postavno dovoljena, ki so uže navedena v §. 14. Moralí bi toraj glasovati za celo vrsto takih in minister bi smel po ukaznem potu pridati ji novih; izbrisati pa bi iz te vrste ne smel nobenih, razen z dovoljenjem državnega zbora.

Četrty odstavek § 24. zopet stavi v nevarnost vse dobrote dokaza o zmožnosti. Jaz sem zadnji, ki važnost in korist obrtnijskega poduka slabo ceni; ali da bi se mi zdelo šolsko spričevalo toliko vredno za dokaz primerno dolgega praktičnega izučanja in dela pri rokodelstvu, kakor učno spričevalo rokodelsko, to se mi zdi nevarno in nepravično. To bi se reklo, škodljivo spoznano obrtnijsko svobodo skoz okno metati brez usmiljenja, potem pa jo zopet z veseljem spuščati skoz vrata not. Po mojih mislih bi smelo šolsko spričevalo nadomestiti učno spričevalo, toda le to, in dokaz o primerno dolgi praktični vporabi pri rokodelstvu bi se moral po vrhu vsega tega tudi še dodati.

Slovstvene stvari.

Nekoliko blagovoljnih besed o tem in ónem.

(Konec.)

V nekem slovenskem listu sem čital tako: „prišel je na vrsto predlog za podporo poslančevu, ki bi šel na razstavo“. Naglica izgovarja pisatelja v oziru na nelo- gično zvezo. Res se tudi te vrste stavki nahajajo po slovanski knjigi, vendar s takimi redkostmi ne gre po- našati se.

Pravilno bi se reklo: za podporo poslancu, ki bi šel na —; vprašanje je tukaj tudi to, ni li podpora bolj podpirateljeva, nego podpirančeva.

V nekem drugem listu sem našel: „daljava zem- ljina od solnca“, namesto: daljava od zemlje do solnca. Zakaj bi daljava bila tukaj vprav zemljina, in ne soln- čeva? Pomisliti je še, da bi po Daničičevem nauku pridevnik: zemljin, solnčev veljal samo, kadar si zemljo, solnce mislimo poosebljeno ali oživljeno, kar običajno nista.

Ni dvojbe o tem, da Slovenci zdaj svojilnike pre- pogostoma rabimo. Namesto: vladin predlog (ali ka- kor sem celo čital: vladini predlog) zdi se meni bolje: vladni predlog. Naglica izgovarja tudi pisatelja, ki je v nekem listu zapisal: „Otroci naj se ničesar ne učé, česar ne ustreza njih radovednosti, namesto: kar ne ustreza. A sme li se to reči za: pemski deželni zbor namesto: česki, dan današnji, ko je uže Prešeren pred toliko leti pel o vrlem Čehu? Je li iz načela tako pi- sano? Kaj porečemo, ko bi nam se Čehi pomaščevali ter naš jezik imenovali „vindický“!

V nekem podlistku sem čital povestco o veseli družbi mladih prijateljev; vname se med njimi živahen pogovor o nekem vprašanji. Pozneje pristopi še en mla- denič, kateremu je bilo treba povedati, o čem se suče razgovor. To je izraženo tako: „Na kratko se ga je poučilo o denašnji zadevi“ (hat man ihn über die heutige Angelegenheit belehrt); namesto — so ga po- učili, so mu razložili, o čem je beseda.

Po moji nemerodavni sodbi imeli bi tako pisavo opustiti.

Kaj pravijo slovnice?

Slovenski jezik, ne imajoč prave trpne oblike, mora se tudi pri prehodnih glagolih zadovoljiti s tvorbo obliko na ta način, da delajoča oseba ali stvar (podmet), od katere djanje prehaja na predmet, v nominativu a pred- met v akuzativu stoji. Na pr.: učitelj uči učence. A kadar delajoči podmet zamolčimo ter hočemo naznaniti samo, da se s predmetom nekaj godí, tedaj nam služi v nadomestilo trpne oblike tu raba, da se predmet pre- dene iz akuzativa v nominativ ter postane podmet stavku in glagolu pristavi zaimsek se. To je veljavno pravilo; tako ima Metelko (str. 218): keder se vsa po- soda umije (ne: vso posodo). Metelko je menil, da se ta raba manj prilega živečemu podmetu, v tem, ko ima staroslovenščina vse polno tudi takih primerov, in Mi- klošič uči, da hvalit se pomeni: laudatur, hvalit se be to kar naše: hvali sam sebe.

Potočnik trdi (na str. 35) izrečno, da je nepravilno reči: pesem se bo pelo, namesto: pesem se bo pela; in Levstik (str. 118) ima primer: ta soba se vsak dan po- mete (in ne: to sobo se pomete).

Da to pravilo res veljá v vseh slovanskih jezikih, dokaže se lahko z nebrojnimi primeri. Starosl. Mojsij spasajet se (ne: Mojsija); brat tvoj izgybl bé i obréte se; nynja žnjat se trava (zdaj se trava žanje) itd. Tru- bar ima: Ljubi Slovenci! Vam in nam je vedejoč, de leta naša slovenska beseda do seh mal se nej pisala z

latinskimi itd. Takisto piše Pogodin: Na ruski prestol izbiraetsja blagoslovennaja familija Romanovyh. — Al čemu navajati primerov, ko se vendar vsak izmed nas tega pravila zaveda!

Stvar je ta-le: Kakor drugi jeziki, poznajo in ra- bijo tudi slovanski jeziki tako imenovane brezpodmetne stavke (subjektlose Sätze); na pr. starosl. čim osolit se? (s čim se bode solilo?) slov.: Grmelo je. Poli ene je bilo. Strah nas je bilo. — Ali najti je v vseh slovanskih je- zikih, največ morebiti v poljskem, tudi takih primerov, kjer se ta raba brezpodmetnih stavkov razteza celó na prehodne glagole s pristavljenim predmetom, in sicer tako, da ta predmet — kjer je stavek brez podmeta — stoji v akuzativu (torej: poučilo se ga je).

Ali to so redkosti, katerim je pač odločiti svoje mestce v sintaksi, — prepuščajoč učenim razklad, so li od starine slovanskega ali tujega izvira; — nego prak- tičnemu pisatelju pristoji bolje občnega pravila držati in takih redkosti ogibati se, sosebno za to, ker se taka pisava dandanašnji zdi pogrešna, da nezmiselna Hrvat- tom, takisto Srbom, kateri se o božiči pozdravljajo, re- koč: „Hristos se (je) rodio“ in ne: Hristosa se je ro- dilo, in pa posebno tudi Čehom.

Po vsakem bi naopak razumel stvar, kdor bi Mi- klošičeve besede (Syntax str. 363): „Die verba transi- tiva haben das objekt in affirmativen sätzen im accu- sativ“ — imel za pravilo, katerega se je držati, dočim so samo nadpis na čelu paragrafa o brezpredmetnih stavkih govorečega. Pravilo smo gori razložili, in zanj se dobode primerov, kolikor se jih hoče; a za te iz- imke ali redkosti navaja se na omenjenem mestu ubogo malo primerov, in še med temi sta dva, katera sta — kakor bi jaz sodil — po pomoti prišla tjekaj, namreč: slov. „iz hojice se družiga ne stori kakor kakšna žagan- čica“ in srb. „ako se gdje zverinje namnoži.“

Ker genitiv samostavnikov sklanjanih na i v ed- nini in množini nima razločka, a oblika ij za množ. ge- nitiv nima pravice ni po izgovoru ni po zgodovini niti z ozirom na druge Slované, priporoča se po zgledu „ju- gosl. akademije znanosti“, kjer bi razločka treba bilo, pokrivati množinski, zlasti naglašeni i s strešico. Tako ima v letošnjem „Ljublj. Zvonu“ (stran 104) tudi naš pesnik B. M. oči in ne: očij, da mu se rima (oči — preži) ne pokvari, kar se mora reči, da se je v istem izvrstnem leposlovniku pripetilo lepi pesmi: Oljki, v rimi: ljuba ti, — davnih dnij. Ta raba se tudi res nahaja v knjigah naše Matice; ali nelepó je in Matici nikakor ne služi v čast, kar se je podkradlo v letopisu 1882. Čitam namreč: str. 13: toleranca vseh veroizpo- vedanî (namesto: tolerancija vseh veroizpovedanij), str. 15: popravljenje izmišljenî (nam. izmišljenij), stran 40: konzuli in senat so več stoletî (nam. stoletij). Tukaj j ni izmišljen, nego je opravičen, torej se tudi ne sme izpahovati.

Še nekaj imam na srci. Zdaj so jeli pisati: mož- jani namesto knjigi edino znanega: možgani, ter sem se nekoliko začudil, da je tudi izvrstna somatolo- gija to obliko odobrila, dočim ima živalstvo istega slovečega pisatelja še: možgani, če prav nosite obe knjigi eno in isto letnico. Ako v katerem kraji tako govoré in kdo teh krajanov tako zapiše, ne more mu tega nihče zameriti. Ali vpraša se, kaj je naši knjigi primerneje: možgani ali možjani? Jaz bi svetoval dozdanjo obliko. Komú pišemo? Slovencem, torej ve- čini Slovencev in ne manjini; a večina brez dvojbe go- vorí: možgani in ne: možjani. Trditi se celó sme, da vsaj priprost Slovenec izmed rečene večine še ne raz- umé, kaj je to: možjani; trditi se dalje sme, da bodo Hrvatje, ki pravijo moždani (gl. Šulkov rečnik: das

grosse Gehirn, moždani, das kleine Gehirn, moždanci) prej razumeli: možgani, nego možjani.

Da večina res govori: možgani, svedoči to, da stari slovarji slovenski (Gutsmann, Pater Marcus, Jarnik) poznajo samo: možgani (ali mužgane, P. Marcus) in da tudi Miklošičev stari slovar nič ne vé o obliki: možjani, nego navaja za novoslovensko poleg moždžani (kar utegne biti kje na Ogorskem ali Hrvaškem navadno) sploh znano: možgani. Edini Murko ima v slovenskem delu možgani in na drugem mestu: možjani, ali v nemškem delu vé tudi on samo o možganih. Iz tega bi se smelo sklepati, da se kjekod na Štajarskem govori: možjani.

Ne tujimo, ne motimo si sami jezika knjižnega!

Cigale.

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

Kakor vsaki dan, bili smo Slovenci tudi v jutro 3. julija (v nedeljo) s solnčnim vzhodom zopet na nogah. Česar nisem še omenil, povem naj tu, da le samo na ljudskem trgu (Piazza del Popolo) stojijo tri prelepe cerkve. Dve ste po zunanosti čisto enaki, imate zali sprednji lopi in ste kronani vsaka z visoko kupljo. Ena (imenovana: „Santa Maria in Monte Santo“) stoji ravno na čelu, to je, spredej glavnih cest „Via del Babuino“ in „Via del Corso“; druga njej vštric stoječa (imenovana: „Chiesa del Miracoli“) pa je ob sprednji strani ceste „Via del Corso“ in „Via di Ripeta“. Ti dve cerkvi služite imenovanim trem glavnim cestam kot poseben kinč. Tretja cerkev (imenovana: „Santa Maria del Popolo“) stoji njima nasproti unkraj trga „Piazza del Popolo“ ter ob levi strani mestnih trdnjaviških vrat „Porta del Popolo“.

Čast. g. Peterlin je s pričetka nameraval ta dan maševati v baziliki sv. Klemen; pa bal se je prevelikega drenja, toraj se je podal v cerkev „Chiesa del Miracoli“, kamor šel sem z njim tudi jaz. Al tudi ondi se je bilo sešlo toliko gg. duhovnikov, da je bilo za maševanje prav težko priti na vrsto. Premalo je bilo altarjev in tudi ministrantov; toraj je morala zopet moja malenkost stopiti v službo.

Kmalu po 7. uri odrinili smo proti sv. Klemenu, kamor bi bili imeli peš dobre pol ure; a „omnibusi“, katerih smo se zdaj uže dobro znali posluževati, peljali so nas tje dol za primeroma zeló mali denar (za 6 soldov). Peljali smo se čez „Corso“, premenili na „Piazza Venezia“ vozove, peljali se dalje čez trg „Foro Trajano“, memo „Koloseja“, ter kmalu dospeli do bazilike sv. Klemen. Ondi našli smo zbranih uže zeló veliko romarjev duhovnih in svetovnih, od severa in juga, v svojih raznih narodnih nošah. Mnogo redovnikov videl sem tu, ki so mi bili dozdej znani le po imenih, ne pa po njihovi opravi. Gospodje bogoslovci raznih vstavov razločevali so se zopet po barvah svoje obleke. Tudi rimska gosposka nas ni pozabila. Poslala je k sv. Klemenu tri vrste svoje straže (dve vrsti policajev in žandarje), kar gotovo ni storila brez vzroka. Vendar nam ni nihče nič prizadjal; straže pa se niso vedle proti nam le popolnoma dostojno, ampak bile nam tudi postrežljive, če je kdo kaj od njih zvedeti želel. Ker se je bilo bati, da bodo silili s slovanskimi romarji tudi drugi v baziliko, izročile so se nam vstopnice, na ka-

tero je moral vsak zapisati svoje imé. S temi listi smo se pri vходу opravičili, da smo istiniti romarji.

Prestopivši vhodna vrata bili smo v zeló prostornem štirivoglatem predcerkvenem dvoru (predcerkvišči), katerega na vse štiri znotranje strani obdajajo odprta hodišča, opasana od spredaj z na gosto postavljenim kamnitim stebrovjem, ki služi za podslombo strešicam, katera pokrivajo ta hodišča (Säulenhallen). V sredi dvora v gledali smo z zalimi cvetličnimi venci oviti in okinčani precéj visoki kamniti postament, na katerem sta bila postavljena kamnita kipa slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Tudi med stebrovjem zgor omenjenih hodišč razpete so bile okrog in okrog cvetlične gvirlande, od katerih osredja viseli so prelepi venci. Na zadnji strani proti cerkvi, to je, ob njeni zunanji steni vštric vhoda vravnanih je bilo šestero začasnih altarjev, in to zarad obilnega števila romarjev izmed duhovskega stanu, ker se je uže naprej sprevidelo, da v kljub obilnemu številu altarjev v baziliki ne bodo mogli lahko vsi za maševanje priti na vrsto. Okinčani so bili ti začasni altarji z lepimi rudečimi preprogami, ki so bile obšite s svitlimi, širokimi, zlatimi (lionskimi) portami. Čez ves obširni dvor razpeta je bila velika platnena (jadrasta) streha, da bi bili romarji, ki bi se vdeleževali opravljanj sv. maš pri zunanjih altarjih, zavarovani hude vročine in o slučaju dežja ne bi stali na mokrem. Ves predvor je imel zeló prazničen, častitljiv obraz, ter dokazoval veliko skrbljivost za dostojno obhajanje tridnevne.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske zadeve.

Govor poslanca kneza Liechtensteina

pri splošnem razgovoru o novi obrtnijski postavi v državnem zboru 9. decembra.

(Dalje.)

Kar se tiče oskrbovanja bolnišničnih blagajnic, pri katerih je načrt postave mojstrom po njihovih doneskih odkazal tretjino glasov v zastopu, bo po mojem prepričanji ravno ta določba pri delavcih posebno neprijetna, za mojstre pa celó brez vse vrednosti. Saj tako njihova ne bo nikdar obveljala, pomočnikom se bo pa vendar zamerilo, da se vmes vtikajo. Po mojih mislih bi se moralo oskrbovanje bolnišničnih blagajnic čisto prepustiti delavcem, to je pomočnikom; nasprotno pa je silno potrebno, da zadruga načelnik uže zavoljo pogostih prememb pri dotičnih osebah pogleduje, kako in kaj, in jaz mislim, če je to nadzorstvo vestno, bi temu namenu popolnem zadostovalo.

Samo nekaj bom še omenil, kar se mi o tej zadevi težavno zdi iz parlamentarnih vzrokov.

Postavni načrt veli, da se ima zadruga sestaviti po vseh udih. Pa so zadruga, ki imajo sila veliko udov, nekatere 6000 do 7000. No, gospoda, take zadruga se parlamentarično nikakor ne dajo sukati. Na Dunaji je uže več let navada, da se po vseh različnih zadrugah zastopniki volijo kar naravnostno, in jaz mislim, da to pustimo pri starem. Jaz bi bil celó za to, da se enako voli še pri zborih pomočnikov, in to bo tem potrebneje in koristneje, ker je želeti, da bi se zadruga razširile po celih okrajih, kar bo posebne koristi še tedaj, kedar se bo vredjenje izdelovanja dalo sploh zadrugam v roke.

Dotaknil bi se še rad neke pike. Moč, ki jo načrt postave daje obrtnijskim zbornicam, bi jaz omejil, kolikor se to dá. Izjem je gotovo od pravil; toda te družbe, ki nam do zdaj še obrtnih statistik podajati ne